

В. Сидоренко

**НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД ПРОФЕСІОГЕНЕЗУ
ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ: ІННОВАЦІЙНІ НАПРЯМИ,
ФУНКЦІЇ, АКМЕТЕХНОЛОГІЇ**

*Головним сьогоднішнім завданням стало виробництво
компетентних людей – таких людей,
які були б здатні застосувати
свої знання в умовах, що змінюються, і...
чия основна компетенція полягає в умінні включатися
в постійне самонавчання протягом усього життя.
М. Ш. Ноулз*

Філософське осмислення освітніх процесів сучасності та їх відповідних перспективних трансформацій епохального характеру в майбутньому дає підстави обґрунтувати це явище як «парадигмальна революція в освіті». Недаремно у світі став потужно проявляти себе загальноцивілізаційний закон пріоритетності освіти, здатної швидко й адекватно реагувати на соціально-економічні й технологічні зміни. Своєрідним відгуком на цивілізаційно-історичні імперативи ХХІ століття є вироблення нової моделі – освіта для стійкого розвитку, – підґрунтям для якої слугує філософія людиноцентризму й екзистенціалізму, переосмислення засадничих принципів, ціннісних настанов і способів професійно-педагогічної діяльності педагогічних працівників. На думку президента НАПН України, акад. В. Кременя, модернізація всієї освітньої системи, передусім, передбачає створення *мережевого суспільства* (курсив наш – С. В.), тобто творчих об'єднань, колективів людей, які досягають високих результатів. Такий мережевий освітній простір надає можливості для продуктивного професійного діалогу між усіма його суб'єктами, забезпечує прогностичний, тобто випереджувальний характер освіти, стимулює учасників мережевого співтовариства на досягнення нової якості педагогічної дії, неперервний професійний розвиток протягом життя.

В умовах післядипломної освіти професійний розвиток педагогічних працівників становить складний багаторівневий, пролонгований, поетапний і

амбівалентний (оскільки можна спостерігати його нерівномірність і гетерохронність на всіх стадіях, порушення лінійності, послідовності й упорядкованості, етапи біфуркації) процес, що містить становлення кваліфікованого спеціаліста, професіонала, особистості з акмеологічною позицією, який проходить певні періоди, зокрема професійної адаптації, набуття емпіричного досвіду, формування і вдосконалення педагогічного професіоналізму, творчого самовираження і самореалізації, педагогічної майстерності. На позначення процесу неперервного професійного розвитку педагогічного працівника, як акмепрофесіонала й особистості у часовому та просторовому сенсах, оперуємо поняттям «**педагогічний професіогенез**» (ПП). В основу професіогенезу педагогічних працівників покладено перетворення чотирьох аспектів в їх цілісності і взаємозумовленості: біологічного, психічного, духовного й професійного. Зокрема, *біологічний аспект*, пов'язаний із розвитком індивідуальних якостей педагогічного працівника; *психічний* – з його особистістю; *духовний* – із творчою індивідуальністю, ціннісно-смысловим простором, який формується протягом усіх періодів професіогенезу й через певні відповідні соціокультурні інституції на основі інтеріоризації загальнолюдських і національних морально-етичних орієнтирів транслюється учасникам взаємодії (професіоналізм особистості); *професійний* – із неперервним самовдосконаленням і самореалізацією фахівця як суб'єкта професійно-педагогічної діяльності протягом усього життя (професіоналізм діяльності).

Інноваційною технологією створення мережевого освітнього простору для професіогенезу педагогічних працівників у системі післядипломної освіти є *науково-методичний супровід*, що дає змогу подолати відірваність курсового і післякурсного періодів як єдиного андрагогічного циклу, створити диференційовані умови для опанування педагогом позиції суб'єкта професійного самовдосконалення і самореалізації, засвоєння інноваційних професійних ролей і функцій на рівні вітчизняних і світових стандартів тощо.

Аналіз джерельної бази дослідження, а також вивчення стану професіогенезу педагогічних працівників у системі післядипломної освіти засвідчує відсутність наукових розвідок, у яких було б ґрунтовно досліджено технологію науково-методичного супроводу з урахуванням компетентнісного досвіду, індивідуальних здібностей, можливостей, потреб фахівців для екстраполяції основних теоретичних положень на підготовку акмепрофесіонала, майстра. Окреслені питання вимагають виваженого вивчення й узагальнення. Це визначає *актуальність теми, мети і завдань наукової розвідки*.

Мета статті – обґрунтування теоретико-методологічних засад науково-методичного супроводу як інноваційної технології професіогенезу педагогічних працівників у системі післядипломної освіти.

Відповідно до поставленої мети основні *завдання* визначено так:

- 1) здійснити експлікацію базових понять «професіогенез педагогічних працівників», «науково-методичний супровід», «науково-методичне забезпечення», «технологія навчання дорослих», «акмеологічні технології»;
- 2) проаналізувати основні принципи, функції технології науково-методичного супроводу;
- 3) розглянути напрями науково-методичного супроводу в їх різноманітності й варіативності, адресній спрямованості;
- 4) описати акмеологічні технології науково-методичного супроводу професіогенезу педагогічних працівників протягом міжкурсового періоду.

У термінологічному ланцюгу «забезпечення», «супроводження», «підтримка», «супровід», «постачання» надаємо перевагу поняттю «*науково-методичний супровід професіогенезу педагогічних працівників*». Свою позицію обґрунтовуємо тим, що цей різновид професійної фасилітативної підтримки, взаємодопомоги, суб'єкт-суб'єктної взаємодії, інтерактивного взаємонавчання передбачає гуманістичну, людиноцентровану спрямованість професійного розвитку педагогічних працівників протягом усього міжкурсового періоду. Осердям освітнього процесу виступає педагог, активний суб'єкт творчої самотрансценденції з певними професійними

потребами, запитами, потенційними можливостями, що закономірно передбачає розроблення і використання диференційованих форм, методів, прийомів, метатехнологій, організаційно-педагогічних, науково-методичних, дослідно-експериментальних і соціальних заходів, які сприятимуть успішному вирішенню професійних завдань, доланню суперечностей у професійно-педагогічній діяльності. Дефініція *«науково-методичне забезпечення»* більше спонукає до пасивного очікування готових методичних рекомендацій, зразків, матеріалів, ніж до активної, цілеспрямованої взаємодії педагогічних працівників щодо їх розроблення. Тому поняттям *«науково-методичне забезпечення педагогічного професіогенезу»* оперуємо на позначення інформаційно-технологічного й змістово-процесуального компонентів процесу професійного розвитку педагогічних працівників у системі післядипломної освіти.

Під **науково-методичним супроводом** розуміємо педагогічну технологію, що полягає у створенні мережевого диференційованого акмеологічного освітнього простору, де відбувається професійна взаємодія рівноправних партнерів на принципах людиноцентризму, гуманізму, фасилітативності, індивідуалізації, здійснюється неперервний професійний розвиток педагогічних працівників за індивідуальними освітніми траєкторіями. Поділяємо точку зору тих науковців, зокрема О. Савченко, Т. Сорочан, О. Часнікової та ін., які педагогічну технологію науково-методичного супроводу інтерпретують як педагогічну систему, що гарантує досягнення певної мети через чітко визначену послідовність дій, змісту, методів, спроектованих на розв'язання проміжних цілей і наперед визначений кінцевий результат, забезпечує максимальну активність учасників освітнього процесу, відповідає інтересам і запитам на знання.

Визначальними основами технології науково-методичного супроводу в системі післядипломної педагогічної освіти Т. Сорочан [10, с. 248] називає демократичність (можливість урахування різних підходів, колегіальність у схваленні рішення), ситуацію вибору (створення декількох варіантів програм,

моделей діяльності, методик, які забезпечують передумови для свідомого вибору), самореалізацію (розкриття особистісного потенціалу кожного учасника процесу), співтворчість (спільну діяльність суб'єктів, які прагнуть досягти нових кількісних та якісних результатів), синергійність (нелінійність, нестабільність науково-методичного супроводу).

Технологія науково-методичного супроводу забезпечує фасилітативну підтримку духовного, професійно-фахового, інтелектуально-особистісного розвитку педагогічних працівників, їхньої творчої ініціативи на всіх етапах міжкурсого періоду, максимально індивідуалізує навчання, допомагає кожному суб'єктові досягти професійної акме-вершини. Розбудова цілісної системи науково-методичного супроводу має ґрунтуватися на засадах *науковості, прогностичності, гнучкості, мобільності, випереджувального характеру науково-методичного обслуговування, неперервності, принципах андрагогіки і гуманізму, акмеології і синергетики, менеджменту й маркетингу*. За умови врахування зазначених принципів процес педагогічного професіогенезу стає взаємодією рівноправних партнерів, творчою лабораторією спільних пошуків і впровадження освітніх інновацій у систему професійно-педагогічної діяльності. На думку Н. Клокар, надання диференційованих освітніх послуг на засадах маркетингового підходу допомагає їх споживачам задовольняти професійні освітні потреби, виходячи з професійних утруднень і внутрішньої мотивації; розроблювачам програм — успішно працювати й бути затребуваними, оскільки вони пропонують ринку освітніх послуг нові освітні програми, що відповідають попиту у сфері професійної освіти; закладам післядипломної освіти — адаптуватися до ринкових умов і забезпечувати організаційний розвиток [4, с. 258]. О. Мариновська, обґрунтовуючи інноваційну спрямованість науково-методичного супроводу в системі післядипломної освіти, зазначає: «В умовах варіативного розвитку освіти важливо не просто змінити педагогічну діяльність, а зробити її такою, якою хоче бачити замовник освітніх послуг (суспільство, батьки, учні)» [6, с. 21].

Серед **функцій науково-методичного супроводу** педагогічного професіогенезу визначаємо такі: навчальна, сервісна, адаптаційна, дорадницька, експертна, модераційна, акмеологічна, коучингова, компенсаторна, фасилітаційна, коригувально-рефлексійна тощо. Особливостями її є проєктованість, цілісність, поетапність, системність, адресність, демократичність, людиноцентризм, варіативність, синергійність, інноваційне управління тощо. Векторність та адресна спрямованість науково-методичного супроводу педагогічного професіогенезу моделюється, залежно від індивідуальних запитів, потреб, мотиваційних детермінантів педагога, його професійних можливостей, сформованого рівня педагогічної майстерності, компетентнісного досвіду (соціального, професійного й особистісного).

У системі післядипломної освіти система різновекторних послуг для неперервного професіогенезу педагогічних працівників зреалізовується в дорадницькому, коучинговому, предметно-методичному, професійно-кваліфікаційному, соціальному, експертному, маркетинговому, інформаційно-комунікаційному, моніторинговому, психолого-мотиваційному тощо напрямках. Розглянемо й деталізуємо виділені напрями науково-методичного супроводу в їх різноманітності й варіативності, адресній спрямованості.

Дорадницький напрям науково-методичного супроводу передбачає надання спеціально підготовленим фахівцем (дорадником освітньої сфери) кваліфікованої поради, допомоги, роз'яснення, інформаційної підтримки щодо вирішення професійних завдань, подолання професійних утруднень тощо. Отже, дорадницький вектор науково-методичного супроводу пов'язаний із сферою консультативних послуг, які надаються консультативною організацією (ППО, Р(М)МК, педагогічними консалтинговими й навчально-тренувальними центрами тощо) тим чи іншим замовникам (споживачам, клієнтам) у вигляді інформаційного, науково-методичного продукту. Широкий спектр консультативних продуктів охоплює

як *нематеріальні* — для розширення освітнього й культурного світогляду педагогічних працівників, формування в них сталої акмеологічної позиції, так і *матеріальні* — на паперовому, електронному та інших носіях у вигляді науково-методичної продукції, зокрема програм, проєктів, методичних рекомендацій, електронних посібників, індивідуального професійно-педагогічного досвіду тощо. Педагогічний працівник самостійно або з допомогою обирає проблемне поле для дорадницького супроводу, віднаходячи найбільш суперечливі й непродуктивні моменти в професійно-діяльнісній, індивідуально-особистісній та мотиваційній сферах професіогенезу. Науковці (Н. Гузій, В. Саюк, Д. Щербина та ін.) виокремлюють такі **види сучасних дорадницьких послуг**, акцентуючи увагу на їх формі, методології розроблення, змісті, технологіях реалізації:

- *консультування* (від лат. *consultare* – радитися, піклуватися) *дитини* в ситуаціях дидактичних ускладнень, розвитку творчих обдарувань та успішної інтеграції в соціумі;
- *консультування сім'ї* в проблемах навчання, виховання і розвитку дитини;
- *консультування педагогічних працівників* у питаннях науково-методичного менеджменту, моніторингу якості освіти, підготовки науково-методичного забезпечення, атестації та підвищення кваліфікації, узагальнення, поширення і трансляції майстерного професійно-педагогічного досвіду, виявлення професійних труднощів, конкретизацію перспективних аспектів у професійно-педагогічній діяльності, внесення позитивних змін;
- *консультування управлінського персоналу закладів освіти* щодо формування корпоративної культури педагогічного колективу, маркетингової діяльності й аудиту.

Поширеними формами дорадницьких послуг є **консалтинг** (від англ. *consulting* – консультування), що передбачає аналіз, обґрунтування перспектив використання освітніх інновацій з урахуванням предметної галузі і запитів суб'єкта, та **супервізія**, що дає змогу авторитетному досвідченому

спеціалісту (дораднику освітньої сфери) стимулювати фахівців до професійного розвитку протягом життя, опанувати професійно-педагогічну діяльність на рівні суспільних та освітніх викликів із вибором змісту, форм, терміну, параметрів навчання. Результатом дорадницьких послуг має стати набуття педагогічним працівником нових професійно значущих знань, сформованість сталої акме-мотивації до неперервного професійного розвитку.

Коучинговий (від англ. *coaching* – наставляти, тренувати, надихати) **напряму науково-методичного супроводу** забезпечує висококваліфіковані індивідуальні тренування педагогічних працівників для досягнення значущих для них професійної мети, завдань, підвищення ефективності планування за індивідуальною освітньою траєкторією на всіх етапах міжкурсового періоду, мобілізації внутрішнього потенціалу, розвитку необхідних професійних здібностей і навичок, освоєння передових стратегій, метатехнологій для отримання найвищого професійно значущого результату. Педагогічний коучинг передбачає системність, вертикальну і горизонтальну цілісність освітнього процесу; інтеграцію формальної, неформальної та інформальної освіти, навчальної, практичної й самоосвітньої діяльності; урахування професійних потреб педагогічних працівників тощо. У системі післядипломної педагогічної освіти використовують різні його види, зокрема коучинг адміністративний, життєвий, індивідуальний, проектний, ситуативний, транзитивний (про це детальніше див. [9, с. 13–14]).

Професійно-кваліфікаційний напряму науково-методичного супроводу передбачає надання педагогічному працівникові адресної диференційованої допомоги, методичних рекомендацій щодо неперервного професійного розвитку на всіх етапах міжкурсового періоду, підвищення професійної кваліфікації (від лат. *qualis* – який, якої якості, *facio* – роблю), розвитку компетентностей за предметним полем спеціальності для якісного виконання функціональних обов'язків на рівні професійних стандартів, що уможлиблює присвоєння фахівцю під час атестаційних процедур певного

тарифного розряду, кваліфікаційної категорії (та/або педагогічного звання). Професійна кваліфікація педагога зумовлена рівнем академічної підготовки (освітньо-кваліфікаційним рівнем), професійної акмединаміки протягом міжкурсного періоду (моделі курсової підготовки, стажування, другої вищої освіти, аспірантури тощо), сформованих компетентностей за предметним полем спеціальності і набутих компетенцій. У динамічному суспільстві неможливо досягти раз і назавжди потрібного рівня кваліфікації, тому стає зрозумілим значущість підвищення кваліфікації як форми ціннісно-сміслового, змістового й технологічного збагачення професійної діяльності [5, с. 225].

Предметно-методичний напрям науково-методичного супроводу спрямований на надання педагогу адресної допомоги в організації освітнього процесу відповідно до соціокультурних викликів, вимог тієї чи іншої освітньої галузі Державного стандарту. Розглядуваний напрям передбачає, по-перше, *оновлення теоретичного, технологічного й методичного складників професійно-педагогічної діяльності педагогічного працівника*, що містить ознайомлення зі структурою, типологіями і методичними варіантами сучасного уроку, технологіями викладання, новаторськими методиками роботи, із законами і закономірностями, методами і прийомами оптимізації освітнього процесу з урахуванням можливостей і потреб усіх суб'єктів; по-друге, – *процес концептуалізації новітніх дидактичних ідей*, практичного трансформування в педагогічну практику наукових психолого-педагогічних досліджень, науковий пошук, розроблення, експериментальну перевірку ефективності, життєздатності зразків перспективного педагогічного досвіду, пошук шляхів удосконалення, раціоналізації і модернізації навчальних програм, методик тощо, використання їх у нових цілях та умовах; по-третє, – *створення, апробацію, упровадження й поширення в освітній практиці авторського педагогічного продукту*, зокрема концепцій, теорій, систем, моделей, принципів, методів, прийомів, персонал-технологій, авторської

методики, вироблення індивідуально-творчого стилю¹, авторської системи професійно-педагогічної діяльності². Науково-методичний менеджмент професійного розвитку педагогічних працівників здійснюється шляхом розроблення і трансляції через ресурсні центри нових освітніх ідей, нововведень в освітньому процесі (мети, змісту, принципів, структури, форм, методів, засобів, технологій навчання і виховання), носієм яких є педагог-майстер, акмепрофесіонал; проведення постійних семінарів, інструктивно-методичних нарад з актуальних питань освіти, консультацій, творчих дискусій, майстер-класів, парків педагогічних технологій, вебінарів, авторських шкіл, веб-квестів, аукціонів творчих ідей, фестивалів, ділових і рольових ігор, психолого-педагогічних брейнстормінгів, телеконференцій тощо. Кінцевим продуктом професійно-педагогічної діяльності педагогічного працівника протягом міжкурсового періоду може бути методична розробка, науковий звіт про результати дослідження, комп'ютерна презентація про реалізацію положень власної концепції, методичні рекомендації, авторська програма, підручники, посібники, дидактичні матеріали, статті, збірки творчих робіт, різні види проектів тощо.

Метою надання *соціальних послуг* є розвиток правової компетентності педагогічних працівників, забезпечення їхнього правового й соціального

---

¹ **Індивідуально-творчий стиль професійно-педагогічної діяльності** характеризує сформовану в педагогічного працівника протягом андрагогічного циклу стійку індивідуально-специфічну систему активних та адаптивних засобів, прийомів, методів, способів вирішення професійних завдань, форм професійно-педагогічної взаємодії із суб'єктами освітнього процесу, вибір яких зумовлений актуальним професійним змістом і метою. Як інтегративна характеристика майстерної професійно-педагогічної діяльності, індивідуально-творчий стиль відображає стиль керівництва навчально-пізнавальною діяльністю суб'єктів, стиль професійно-педагогічної взаємодії, стиль поведінки і саморегуляції, а також вироблене методичне кредо, авторську концепцію праці.

² Під **авторською системою професійно-педагогічної діяльності** (послугуємося терміносполукою, уведеною в науковий обіг Л. І. Дубровіною і Н. В. Кузьміною) розуміємо оригінальну, самобутню цілісну загальнопедагогічну, дидактичну, методичну й ціннісно-світоглядну систему, у межах якої створюється потужне мотиваційне поле для опанування навчального предмета (дисципліни), засвоєння нових способів навчальної і розумової діяльності, обміну соціокультурним досвідом, і що найголовніше, закономірно досягається новий професійно значущий результат, робиться індивідуальний внесок у розвиток професійної спільноти, модернізуються компоненти системи (цілі, зміст, освітні підходи і технології, система взаємин між суб'єктами тощо). Досягнення високих стабільних результатів освітнього процесу уможливорюється за умови врахування суб'єктного досвіду його учасників, їхніх домінуючих стилів навчання (кінестетично-дотикового, аудіального, візуального) і стилів мислення (конкретно-послідовного, конкретно-вибіркового, абстрактно-послідовного, абстрактно-вибіркового), а також добору матеріалу, що сприяє формуванню мовної картини світу, розширенню індивідуального досвіду, розвиває увагу, стимулює незалежність думки, суджень і дій у взаємозв'язку із соціальними вміннями тощо.

захисту, надання нормативно-правової підтримки, формування правової свідомості, громадянської і суспільно значущої позиції тощо.

Експертний напрям науково-методичного супроводу спрямовано на експертизу й апробацію навчально-методичного забезпечення освітнього процесу, зокрема підручників, навчальних (навчально-методичних, практико-зорієнтованих тощо) посібників, методичних матеріалів, авторських навчальних програм тощо, а також якості й продуктивності розробленого протягом міжкурсового періоду методичного продукту (професійних проектів, кейсів, портфоліо тощо).

Маркетинговий напрям науково-методичного супроводу передбачає систематичне вивчення і задоволення освітніх запитів, потреб педагогічних працівників щодо якості надання освітніх послуг у системі післядипломної освіти, результативності міжкурсового періоду, дієвості науково-методичного забезпечення професіогенезу педагогічних працівників.

Інформаційно-технологічне суспільство ставить перед системою післядипломної педагогічної освіти завдання підготовки фахівця, який уміє орієнтуватися в швидкозмінних інформаційних потоках, застосовувати раціональні прийоми пошуку, аналізу, адекватного відбору, систематизації та використання професійно значущої інформації, ефективно взаємодіяти з медіа-простором, створювати нові елементи медіа-культури, отже, бути медіа-грамотним і медіа-компетентним. **Інформаційно-комунікаційний напрям науково-методичного супроводу** пов'язаний із розвитком інформаційної компетентності педагогічних працівників, забезпечує інформаційну підтримку професійного розвитку фахівців шляхом створення єдиної інформаційно-технологічної інфраструктури системи післядипломної педагогічної освіти, зокрема освітянської телекомунікаційної мережі, освітніх сайтів, навчальних освітніх порталів, інформаційних баз даних, електронних каталогів, персональних веб-ресурсів тощо.

Моніторинговий напрям (від лат. *monitor* – попереджувальний, той, що попереду; англ. *monitoring* – контроль, відстеження) має комплекс

процедур спостереження (збір, опрацювання, зберігання і поширення інформації), поточного оцінювання важливих перетворень в освітній системі, а також спрямування цих перетворень на досягнення визначених параметрів професіогенезу педагогічних працівників, виявлення тенденцій і закономірностей, акмеологічних чинників (зовнішніх і внутрішніх), відслідковування професійної акмединаміки протягом усіх етапів міжкурсого періоду. Моніторингові процедури також спрямовано на визначення якості освіти школярів/студентів, їхніх навчальних досягнень, відстеження результативності в конкурсному русі ідеться про (інтелектуальні змагання, предметні олімпіади, МАН, турніри тощо) на різних рівнях (районному (міському), обласному, всеукраїнському).

Психолого-мотиваційний напрям передбачає психолого-андрагогічну діагностику педагогічних працівників на засадах соціоніки і кваліметрії, яка складається з комплексу моніторингових і коригувально-рефлексивних процедур, засобів і методів, прийомів і правил, що дають змогу вимірювати, відстежувати і діагностувати акмединаміку професійного розвитку фахівців, рівні і критерії сформованості рівня педагогічної майстерності, особистісні якості і мотиваційно-ціннісні настанови. За допомогою певних діагностичних психолого-андрагогічних процедур відбувається актуалізація професійно значущих характеристик педагога, його індивідуальних здібностей, освітніх потреб, особливостей інтелектуальної саморегуляції, балансу конвергентних і дивергентних здібностей, пізнавального стилю, ціннісних орієнтацій, визначаються акмеологічні чинники, які сприяють або перешкоджають педагогічному професіогенезу. Недаремно С. Змейов психолого-андрагогічну діагностику розглядає як важливий, самостійний і порівняно тривалий етап процесу навчання, протягом якого проводиться велика, складна попередня спільна робота тих, хто навчає, і тих, хто навчається [3, с. 104]. На думку дослідників (зокрема, це Ю. Завалевський, С. Змейов, В. Пуцов, К. Старченко та ін.), комплекс психолого-андрагогічних процедур має охоплювати: 1) визначення освітніх потреб дорослих учнів, тобто потреби в оволодінні

знаннями, уміннями, навичками, якостями й ціннісними орієнтаціями, що передбачені прогностичною функціональною моделлю компетентностей та якими треба оволодіти для вирішення завдань, виконання певних соціальних ролей; 2) виявлення обсягу і характеру життєвого досвіду педагогічних працівників; 3) з'ясування фізіологічних і психологічних особливостей тих, хто навчається; 4) виявлення когнітивного і навчального стилів фахівців. Діагностичний супровід педагогічного професіогенезу здійснюється з використанням *емпіричних* (тестування, анкетування, бесіда тощо), *обсерваційних* (самопостереження тощо), *праксиметричних* (аналіз ефективності результатів, оптимізація управління освітнім процесом тощо) методів, *методу реконструкції перспективного педагогічного досвіду, методу вивчення методичних продуктів професійно-педагогічної діяльності, експертно-діагностичної оцінки зовнішніх спостерігачів і самооцінки* тощо. Отже, психолого-мотиваційний напрям науково-методичного супроводу реалізується не стільки у вивченні чи дослідженні, скільки у вимірюванні освітніх потреб, ***створюючи важливу умову для неперервного професійного розвитку фахівців: критичне осмислення результатів оцінювання як особистої потреби, формування сталої акмеологічної професійної позиції й акмеологічної культури***, прагнення підняти себе до рівня вершинних професійних еталонів.

На післядипломній фазі професіогенезу дорослі учні вже мають стійку навчальну мотивацію, компетентнісний досвід, який стає основним джерелом навчання, певний стереотип світосприйняття, настанов і професійно-педагогічних дій для вирішення професійних суперечностей, індивідуально-творчо транспозиціонують набуті знання в практичній площині. В умовах післядипломної педагогічної освіти має бути ***андрагогізовано й акмеологізовано процес навчання фахівців***, переглянуто традиційний арсенал засобів, принципів, технологій, при цьому має надаватися перевага суб'єктній активності і творчості педагогічного працівника, який самостійно моделює й зреалізовує індивідуальну освітню траєкторію професіогенезу,

визначає параметри процесу навчання (зміст, тривалість, форми, методи, програми навчання, засоби тощо), здійснює цілепокладання і конструктивне коригування в принципово нових умовах, варіативно прогнозує результати професійно-педагогічної діяльності тощо³. Недаремно дослідники (Н. Кузьміна, А. Маркова, В. Олійник, Н. Протасова, І. Цвелюх та ін.) акцентують увагу на неможливості формування професіонала застарілим змістом, пасивними репродуктивними методами і технологіями. Процес педагогічного професіогенезу має ґрунтуватися на метатехнологіях освіти дорослих, зокрема інтерактивних, адаптивних (методику ґрунтовно розробила Н. Клокар [4, с. 51]), акмеологічних тощо.

Термін «технологія» грецького походження (від гр. *techne* – майстерність і *logos* – слово, вчення), що в дослівному перекладі витлумачується як знання про майстерність. Попри неоднозначність науково-педагогічних поглядів на поняття «технологія» (пор. погляди В. Беспалька, В. Загв'язинського, І. Дичківської, О. Пехоти, О. Пометун, І. Прокоп'єва, О. Савченко, Г. Селевка, С. Сисоєвої, В. Сластьоніна, О. Степанова, Д. Чернілевського та ін.), усі дослідники одностайні в тому, що вибір технології означає вибір стратегії, пріоритетів, системи взаємодії, тактик навчання й стилю роботи суб'єктів.

Технологія навчання дорослих (ТНД) – це система науково обґрунтованих андрагогічними й акмеологічними принципами навчання дій дорослих людей, які навчають і навчаються, здійснення яких із високим ступенем достовірності гарантує досягнення встановлених цілей [8, с. 69]. ТНД передбачає планування, організацію, застосування й оцінювання

---

³ В основу науково-методичної системи педагогічного професіогенезу має бути покладено андрагогічну модель (цикл) навчання дорослих Курта Левіна і Девіда Колба. Чотирьохетапний процес навчання набув назву «модель емпіричного навчання», «цикл навчання на практиці», «навчання через досвід», що поєднує надзвичайно важливі якості робітника на сучасному ринку праці: освіту, працю й особистий розвиток. Процес навчання має чотири послідовні стадії або фази, режими отримання знань, як-от: 1) *конкретний досвід* шляхом діяльності, практики, дії; 2) *рефлексивне спостереження* передбачає роздуми про досвід із різних поглядів (аналіз, рефлексія); 3) *абстрактна концептуалізація* шляхом формування абстрактних концепцій і теоретичних узагальнень; 4) *активне експериментування*, тобто перевірка, апробація результатів функціонування цих концепцій у нових умовах і ситуаціях, обмірковування альтернатив, схвалення рішень, вибір певної дії.

процесу та результатів навчання; її складниками є концепція, зміст освіти, процесуальна характеристика, науково-методичне забезпечення тощо.

Серед метатехнологій науково-методичного супроводу неперервного професійного розвитку педагогічних працівників у системі післядипломної освіти менш дослідженими є акмеологічні, або акметехнології.

Акмеологічні технології (акметехнології) – технології освіти дорослих, спрямовані на реалізацію особистісних і професійних здібностей педагогічного працівника як суб'єкта професійно-педагогічної діяльності, розвиток його внутрішнього потенціалу, адаптаційних можливостей у сучасному соціокультурному середовищі, пошук ефективних шляхів професіогенезу за індивідуальною освітньою траєкторією, самореалізацію на рівні професійного й особистісного акме. Причому аспекти *психологічний* (емоції, воля, сприйняття, мислення, психічна регуляція тощо), *фізіологічний* (функційні стани, індивідуальні відмінності та ін.), *медичний* (психотерапія, психогігієна, психопрофілактика, психокоригування тощо) акмеологічних технологій дають змогу моделювати і розвивати інтелектуальну, емоційну, вольову культуру психічної активності; *соціально-психологічний, педагогічний, управлінський, етичний* – комунікативну і професійну культуру ділового й міжособистісного спілкування, професійно-педагогічної взаємодії; *екологічний, правовий, соціологічний аспекти* – соціальну й морально-етичну нормативність. Завданням акметехнологій є сформулювати й закріпити в самосвідомості особистості необхідність у неперервному професійному розвитку шляхом самопізнання, самовдосконалення, самореалізації, що досягається спеціальними прийомами і техніками. Акмеологічні технології самопізнання, саморозвитку і самореалізації, за допомогою яких педагогічний працівник розвивається як суб'єкт професійно-педагогічної діяльності, становлять технологічну основу його позитивно-гармонійної Я-концепції, що містить «Я-образ», «Я-учинок», «Я-ставлення», «Я-настанову». Головним завданням акмеологічних технологій є внутрішньо здійснюваний акмеологічний вплив, який має сприяти розкриттю творчого потенціалу

особистості, її внутрішніх резервів. Недаремно дослідники розглядають акмеологічні технології в освіті дорослих як чинник підвищення якості й ефективності системи післядипломної освіти, підвищення попиту на освітні послуги, зміни мотиваційної готовності й здатності педагогічних працівників до навчання протягом життя, отже, як *довгострокові інвестиції в майбутнє*.

Серед акмеологічних технологій педагогічного професіогенезу виокремлюємо такі: акмеологічне проектування, акмеологічний аналіз, складання акмеограми (індивідуальної освітньої траєкторії), акмеологічне моделювання, акмеографічний опис, психолого-андрагогічна діагностика, акмеологічне консультування, тренінги (професійного розвитку, акмеологічні⁴, сенситивності, акмелінгвістичної майстерності, комунікативності, емпатійності, саморегуляції, лідерства, креативних якостей тощо). Розглянемо детальніше ті акмеологічні технології, що є більш ефективними в освіті дорослих.

Акмеологічне проектування – акмеологічна технологія, що передбачає процес створення проекту, прототипу, праобразу майбутнього об'єкта, стану і способів його перетворення на реальний продукт вищого рівня професіогенезу шляхом попереднього осмислення й прогнозування. Це триєдина діяльність, яка містить: положення початку змін в об'єкті проектування, відстеження ходу змін в об'єкті й внесення коректив на підставі порівняння можливого й справжнього станів системи. Отже, педагогічний працівник досліджується у функційному стані, який неперервно змінюється, розвивається, удосконалюється в різні періоди професіогенезу.

Акмеологічний аналіз – акметехнологія, що містить створення образу майбутнього явища або особистості, на основі якого виявляють акмеологічні

---

⁴ **Тренінг акмеологічний** передбачає вдосконалення особистості фахівця, його професійних мотивів і цінностей, професійної самосвідомості. Під час тренінгу акмеологічного відбувається формування окремих видів професійно-педагогічної діяльності або професійно-педагогічного спілкування, прийомів оволодіння емоційними станами в професійно-педагогічній діяльності; стимулювання вміння взаємодіяти з колегами, батьками (тренінг формування команди), а також розвиток професійних здібностей, удосконалення професійних умінь тощо. Містить не тільки відпрацювання зовнішніх прийомів, «технік», умінь праці, а й вироблення професійно важливих якостей професіонала, майстра, зокрема мотивів, свідомості, мислення тощо. Таким чином, основним завданням і особливістю тренінгу акмеологічного є опанування комунікативних, особистісно-організаційних, психокоригувальних, розвивальних і професійних психотехнологій та переведення їх на рівень навичок у змодельованих ігрових ситуаціях.

умови, фактори або акмеологічні ресурси, зокрема, *внутрішні (суб'єктивні або психофізіологічні)* та *зовнішні (об'єктивні або соціально-професійні)*, які сприяють досягненню педагогічної майстерності, або, навпаки, перешкоджають цьому процесу, будуються прогнози та вибираються шляхи і способи формування особистості і професіонала. Акмеологічний аналіз проводять на основі порівняльного аналізу таких показників: найбільш важливі професійні якості, ступінь їх вираження; мотиви професійно-педагогічної діяльності, досягнення у професійній сфері; професійні еталони.

Акмеологічна експертиза – це комплексна оцінка педагогічного працівника з метою виявлення рівня його педагогічної майстерності та пошуку резервів для вдосконалення професійно-педагогічної діяльності на всіх етапах міжкурсового періоду. Формами неперервного професійного розвитку фахівців виступають такі: мотиваційно-планувальна, дослідницько-пошукова, практично-експериментальна, науково-методична, контрольньо-оцінювальна, кооперативна, психолого-мотиваційна тощо (див. рисунок).

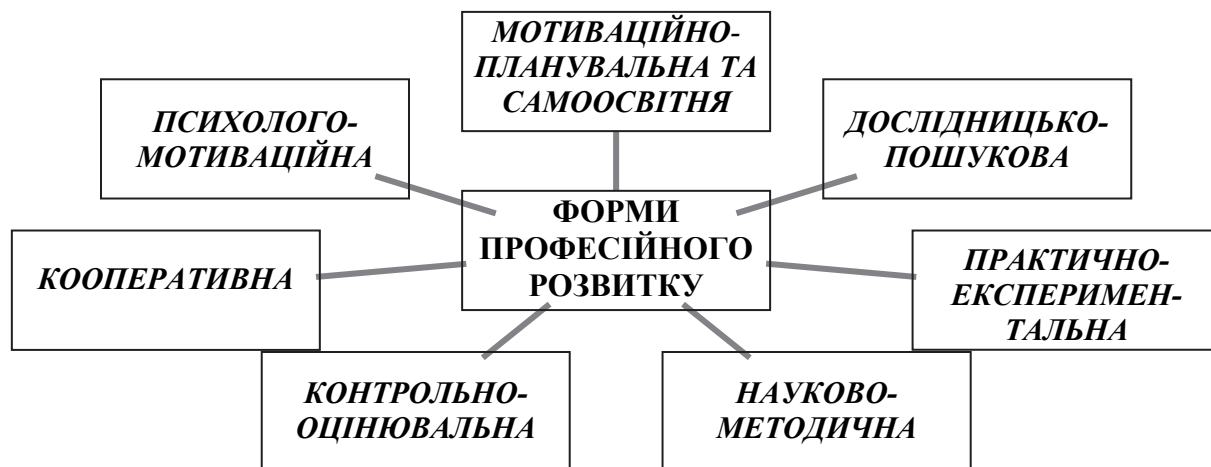

Рис. Форми професійного розвитку педагогічних працівників протягом міжкурсового періоду

Акметектонічний аналіз (від грец. *акме* – вершина, розквіт, зрілість; *tektonike* – будівельне мистецтво, майстерність; акметектоніка) – комплексна акмеологічна науково-методична система оцінювання, коригування, моделювання й розвитку професійного акме суб'єкта професійно-педагогічної діяльності. Це усвідомлений, внутрішньо особистісний рух до

оптимуму (еталона), що дає змогу на основі самопізнання, саморозвитку, самореалізації визначити джерело, рушійну силу професійного розвитку. Змодельований еталон суб'єкта професійно-педагогічної діяльності визначаємо як образ акме або сукупність найвищих якісних показників ціннісно-світоглядних, інтелектуальних, емоційно-чуттєвих, мотиваційних, вольових, комунікативних характеристик і складників психічного, фізіологічного й духовного здоров'я суб'єкта діяльності як професіонала, що отримані в процедурах оцінювання, коригування й акмединаміки розвитку.

Акмеологічне моделювання (*розроблення акмеологічної моделі, конструювання еталона*) передбачає розроблення віртуального зразка (еталона, акме-образу), що визначає інноваційні функціональні ролі сучасного педагога як виразника соціокультурних змін, відтворює ті компоненти, властивості, інваріативні параметри, що формують акмепрофесіонала, майстра, які соціально зумовлені професійними нормами, як-от: професійно-кваліфікаційні й особистісні вимоги до педагогічного працівника, таксономія педагогічних цілей (стратегічні або загальні, конструктивні, операціональні), функції (інформаційна, діяльнісна, креативна, розвивальна), професійно значущі компетентності, здібності і якості, професійно-педагогічні ціннісні орієнтації (загальнопедагогічні, особистісно-розвивальні, предметно-діяльнісні, професійно-прагматичні), рівні професійного розвитку (репродуктивний, оптимальний, досконалий, продуктивно-технологічний), акмеологічна спрямованість розвитку (акмеологічна професійна позиція, акме-мотивація, акмеологічна культура) тощо. Передбачено також акмеологічні чинники, організаційно-педагогічні та науково-методичні умови впровадження акмеологічної моделі в систему післядипломної освіти, етапи реалізації, метатехнології педагогічного професіогенезу, напрями науково-методичного супроводу, дескриптори у формі очікуваних результатів тощо. Усі системоутворювальні компоненти акме-образу взаємозалежні, вносять певну частку в очікуваний результат, який співвідноситься із стратегічною метою підготовки

конкурентоспроможного на ринку освітніх послуг педагога-майстра (про це детальніше див. [7; 8]). Моделювання, що є методом пізнання, невід'ємною частиною цілеспрямованої діяльності, складається із процесу створення, дослідження і використання моделей, і розглядається як педагогічне відтворення суб'єктів освіти за допомогою реальних (фізичних) або ідеальних (логічних, математичних) моделей [4, с. 235]. Змодельований еталон суб'єкта професійно-педагогічної діяльності, сукупність найвищих якісних показників інтелектуальних, емоційних, вольових, комунікативних характеристик інтерпретується як образ акме [1, с. 189]. Процес професіогенезу педагога, представлений моделлю, виглядає рельєфніше, дає можливість розробити й впровадити науково-методичну систему неперервного професійного розвитку педагогічних працівників, розглянути освітню ситуацію в різних ракурсах, визначити стратегічні цілі, умови, напрями науково-методичного супроводу педагогічного професіогенезу тощо.

Отже, інноваційну технологію науково-методичного супроводу обґрунтовуємо як найбільш дієву для професіогенезу педагогічних працівників у системі післядипломної освіти, що дає змогу створити мережевий диференційований акмеологічний освітній простір з ознаками неперервності, векторності, цілісності, акме-синергетичності, інтерактивності, множинності освітніх траєкторій, інноваційності й адресної спрямованості сервісних послуг, в якому гармонізується стан суб'єкта, спрямовуються в конструктивне русло взаємини із соціальним середовищем, збільшуються можливості залучення до процесу професійного розвитку з максимальною самореалізацією і саморозвитком, підвищується виявлення цілеспрямованої творчої активності й професійної ініціативи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Акмеология: учебник. – изд. 2-е, перераб. / под общ. ред. А. А. Деркача. — М. : РАГС, 2006. — 424 с.
2. Дружилов С. А. Становление профессионализма как процесс профессионального развития человека и личностное здоровье как его ресурс /

С. А. Дружилов // International journal of experimental education: Psychological sciences. — 2013. — № 10. — Р. 118–120.

3. Змеёв С. И. Андрагогика: основы теории и технологии обучения взрослых / С. И. Змеёв. — М. : ПЕРСЭ, 2003. — 207 с.

4. Клокар Н. І. Підвищення кваліфікації педагогічних працівників в умовах післядипломної освіти регіону на засадах диференційованого підходу : монографія / Н. І. Клокар. — К. : НВЦ Київського облІППО, 2010. — 528 с.

5. Колесникова И. А. Педагогическая психология: учеб. пособие для студ. высш. учеб. завед. / И. А. Колесникова, Е. В. Титова. — М. : Академия, 2005. — 256 с.

6. Мариновська О. Я. Формування готовності вчителів до проектно-впроваджувальної діяльності: теорія і практика : монографія / О. Я. Мариновська. — Івано-Франківськ : Симфонія форте ; Полтава : Довкілля-К, 2009. — 500 с.

7. Сидоренко В. В. Акмеограма як засіб самооцінювання й професійного саморозвитку педагогічних працівників протягом міжтестастійного циклу / В. Сидоренко // Особливості впровадження Національної рамки кваліфікацій у післядипломну освіту : матеріали Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. : зб. наук. пр. (26 листоп. 2015 р., м. Харків) ; за заг. ред. Л. Д. Покроєвої, Т. В. Дрожжиної, М. Є. Смирної. — Х. : ХАНО, 2015. — С. 9–13.

8. Сидоренко В. В. Педагогічна майстерність учителя української мови і літератури в системі післядипломної освіти: акме-синергетичний аспект: термінологіч. слов.-довід. / автор-уклад. В. В. Сидоренко. — Донецьк : Каштан, 2013. — 100 с.

9. Сидоренко В. В. Положення «Про педагогічний коучинг у системі післядипломної освіти» / В. В. Сидоренко. — Донецьк : Витоки, 2014. — 63 с.

10. Сорочан Т. М. Підготовка керівників шкіл до управлінської діяльності: теорія та практика : монографія / Т. М. Сорочан. — Луганськ : Знання, 2005. — 384 с.